

Spomenica 2020

o prihodnosti odnosa med človekom in ostalo naravo v Sloveniji

pobuda in izhodiščne misli

Jurij Dobravec 2019-09-16

Stoletnice so pogosto priložnost, da obudimo spomin na preteklost in pregledamo delo, ki je bilo, ali morda ni bilo izvedeno v človeka presegajočem obdobju. Okroglost letnic običajno zbudi tudi nekaj več medijske pozornosti, med splošno javnostjo pa občutek, da neka dejavnost ali pojav ni le od danes do jutri, ampak družbeni dogovor, ki ima svojo logiko in smisel iz preteklosti v prihodnost.

Odsek za varstvo prirode in prirodnih spomenikov pri Muzejskem društvu za Slovenijo je 20. januarja 1920 predložil, 30. junija istega leta pa objavil Spomenico, ki predstavlja prvi znani celovit naravovarstveni program na Slovenskem. Tedanji intelektualci so bili složni, da mora Slovenija kot del civilizirane Evrope zavarovati območja najdragocenejše narave, v katerih v svojih avtentičnih življenjskih prostorih živijo posebnosti živih bitij, predvsem slovenski endemiti. Konkretno so navedli sezname rastlinskega in živalskega sveta ter površinskih in podzemnih območij, za katere naj se država posebej zavzame.

Pred 100 leti si niso predstavljali, kakšno seme so vsejali in kakšne sadove bo dajalo drevo. Vsekakor pa je očitno: bilo jim je jasno **kaj** bi bilo treba storiti, **kako** zastavljene cilje dejansko uresničiti, pa si v takrat prevladujoči avtoritarni miselnosti niso predstavljali. Morda je danes drugače.

V 100 letih je naravovarstvo izjemno napredovalo, tako v svetu kot v Sloveniji. Pravno – v smislu zavarovanja – je zlasti izstopajoče obdobje od leta 1970 naprej. Danes na različne načine in na osnovi pravnih redov Evropske unije, Republike Slovenije in lokalnih skupnosti naravovarstveno obravnavamo več kot pol države. Intenziteta napredka in doseženi rezultati so zavirljivi v svetovnem merilu.

Kljub uspehom 100-tih let, ko smo kot država v proglašanju območij z zgoščenimi naravnimi posebnostmi dosegli bistveno več, kot so to mislili še pred pol stoletja, in tudi več kot večina drugih držav po svetu, se kaže, da si na vprašanje **kako** še vedno nismo uspeli povsem odgovoriti. Predvsem, kako biti vsebinsko učinkovitejši. Torej, imamo zavarovana območja, zavarovane in rdeče vrste ali habitate, imamo naturo 2000, imamo EPO, imamo različne tipe rezervatov, varovalnih območij in podobno. Nimamo pa prav nobene strategije, kaj s to dragoceno naravno vsebino početi. Nimamo niti Nacionalnega programa, ki je že pred desetletji obtičal v predalu, potem nekaj let formalno obstajal, danes pa spet čaka na nujno (samo)zavedanje odgovornih o pomenu takšnega dokumenta za državo, za davkoplačevalce, predvsem za naravo in prihajajoče generacije.

Stoletnica nudi možnost nostalgije. A ta je neuporabna, sploh, če se iz njenih morebitnih stranpoti nismo pripravljani ničesar naučiti.

Zato je stoletnica priložnost samo za eno delo: za **ново spomenico**, za novo strategijo, za novih 100 let slovenskega naravovarstva, kaj, kako, koliko, s čim, čemu ... Za vizijo iz vprašanj, za komunikacijo z ljudmi v državi in sosednjimi državami, s katerimi si isto naravo delimo.

Najprej predlagam, da se razglasi leto **2020 za slovensko leto varstva narave**.

Potem pa predlagam v tem času pripravo Spomenice 2020, ki se bo osredotočila na vsebino naravovarstva, na naravo samo.

Usmeritve v Spomenici 2020 nikakor ne morejo biti fantazije, ampak vizija in konkretni cilji, ki bodo v prihodnjih desetletjih neprestano t.i. gašenje t.i. vsakodnevnih požarov učinkovito nadomestili s vnaprejšnjim preprečevanjem t.i. požarov. Državljeni imajo pravico vedeti in naravovarstvo je dolžno povedati: kaj, kako in zakaj.

Za izhodišče Spomenice 2020 ponujam načelo:

»Naloga naravovarstva je skrb za odgovorno uničevanje narave.«

Iz tega načela izhajajo trije principi:

- princip naravnih zakonov (**biološki princip**)
- princip kakovostne naravovarstvene informacije (**informacijski princip**)
- državljani RS so v veliki večini naklonjeni naravi in jo spoštujejo (**participativni princip**)

Naj razložim

Izhodišče se bo zdelo nekaterim, ki delujejo na področju varstva in ohranjanja narave, kontradiktorno. Morda kar neetično in celo protipravno. Na prvi pogled namreč izstopi besedna zveza 'uničevanje narave', kar je seveda v nasprotju s sedanjo pravno in upravno logiko: smisel dejavnosti naj bi bilo varovanje in ohranjanje. Vendar stavek vsebuje dve besedi, ki konkretno in na prvem mestu zadevata prav naravovarstvenike: skrb in odgovornost.

Dejstvo namreč je, da človek (državljan) s svojim življenjem in dejavnostjo ne more drugače, kot da naravo okrog sebe uničuje. To delamo tudi naravovarstveniki, ko živimo svoje navadno življenje. Preprosto biološko rečeno: jemo, se iztrebljamo, potrebujemo prostor, dihamo, segrevamo; vse to in še več kot posamezniki in kot družba, v kateri smo razvili gospodarska, energetska, infrastrukturna in podobna področja, brez katerih danes ne bi znali več živeti.

Zato je naloga naravovarstva ravno ta, da odgovorno usmerja (ali preusmerja) človekove dejavnosti. Po svojem najboljšem znanju je potrebno poskrbeti, da narava človekove pritiske še zmore brez posledic vključiti v svoja trajno delujoča kroženja snovi in energije. Zato je v naravovarstvu potrebno poglobljeno poznavanje odnosov med človekom in drugimi živimi bitji ter neživo naravo, kar nas uči ekologija. Ker pa smo ljudje bitja z razumom in čustvi, je nezanimljiv razlog naravovarstva tudi estetska dimenzija narave, kar se povezuje v participativni princip.

Poglobljeno ekološko znanje o biodiverziteti izhaja iz (s)poznavanja življenja bitij, s katerimi se v naravovarstvu ukvarjamo. Tu ne gre toliko za sezname vrst, ampak predvsem za poznavanje odnosov znotraj biosistemov. To imenujem **biološki princip**. Naravovarstvo mora razumeti in doumeti, da se ne ukvarja s statičnimi vsebinami, ampak je bistvo narave in življenja v njej dinamika rojevanja, preživljanja, smrti in razkrajanja. Vsako bitje in vsaka vrsta in vsak ekosistem neprestano komunicira in so-uravnava svoj obstoj s sobivajočim. Nekatera so s človekom bolj povezana, druga manj.

Za razumevanje delovanja in dinamičnih ravnovesij je seveda potrebno vseeno vedeti, kaj imamo. A obilica informacij danes posamezniku že onemogoča vedeti vse. Zato je znanje korporativno, rutinski del pa hranimo v digitalnih oblikah, ki postajajo tudi komunikacijska orodja. Znotraj upravnih naravovarstvenih sistemov morajo ta orodja služiti, kar najprej pomeni, da morajo uporabniki doumeti njihov smisel in predvsem njihovo racionalnost.

Vendar **bistvo informacijskega principa** niso notranji podatki, ampak kakovostna naravovarstvena informacija državljanom. Naravovarstvo mora povedati! S tem ne le deluje transparentno, ampak z odkritimi dejstvi tudi drugim državljanom omogoča odgovorno presojo ravnanja, sebi pa olajša delo. Vendar ostaja vprašanje, kako iz množice bolj ali manj neurejenih podatkov izluščiti kakovostno informacijo. Delni odgovori obstajajo, vendar je naloga naravovarstva prihodnjih desetletij, da najde metode in pristope, kako notranje naravovarstvene podatke pretvoriti v učinkovito in kakovostno informacijo, ki jo bodo državljanji razumeli in doumeli, spodbudila pa jih bo k ustreznemu ravnanju.

Tu že prehajamo v **participativni princip**. Naravovarstvo si je v preteklih desetletjih ustvarilo izkrivljeno mnenje, da nenaravovarstveniki zgolj (neodgovorno) uničujejo naravo. Morda posamezniki, a celovito gledano to ne more biti res. Ljudje, državljanji RS in EU smo zelo naklonjeni ostali naravi, jo občudujemo in spoštujemo. Globoko v zavesti nam je, da narava predstavlja neprecenljivo vrednoto, ki svojo ekonomsko vrednost izkaže predvsem takrat, ko prestopimo meje njenih zakonov. Ta državljanski in družbeni potencial je potrebno jasno opredeliti, sprostiti ekskluzivizem in v celovito dejavnost varovanja in ohranjanja tvorno sprejeti tradicionalna in sodobna znanja, ter vsa prizadevanja, od vsakodnevno gospodinjskih do globoko filozofskih, a se hkrati paziti neučinkovitega romanticizma in sektaškega fundamentalizma.

Pobuda

V letu varstva narave 2020, sto let po Spomenici pozivam kolegice in kolege s področja naravovarstva, da razvijemo celovito vizijo, ki bo morda temeljila na zgornjih principih, ali boljših. Konkretno teme, ki nam bodo – če jih bomo celovito obdelali – olajšale delo, predvsem pa naravovarstvo postavilo v službo narave in ljudi, bi bile lahko te, ki so spodaj naštet. Kot delovno različico jih združujem v tri sklope S.O.S. Spoznavam – Občudujem – Spoštujem.

sklop SPOZNAVAM

Raznolikost Slovenije in njene narave v prihodnosti

Več podatkov ali boljše informacije?

Kaj in zakaj bo nekaj ogroženo in morda danes ni?

Tradicionalna znanja o naravi in iz narave

Bo izobraževanje jutri postalo filtriranje informacij

Demokracija ali klic po novih oblikah avtoritet in avtoritarnosti

Globalno in lokalno: atraktivne BBC živali in Attenborough proti komaj slišanim domačim vrstam

Obisk info središč – ima to v digitalni dobi še smisel?

Digitalni narodni park in virtualna naravovarstvena nadzornica

Tehnika in tehnologija za učinkovitost in osredotočenje v naravo

Energija za človeštvo v kroženju – okoljske teme proti ali z naravovarstvom

Vizija politik in diplomacije, od vaške skupnosti do EU in Združenih narodov

Uprava, predpisi, nadzor – bi participativni princip preusmeril njihov sedanji 'birokratski' (ne)smisel?

sklop OBČUDUJEM

Prihajajoči človek kot celovito bitje v sobivanju z ostalo naravo

Narava kot celovit sistem

Rekreacija telesa in duha; tudi druga bitja imajo telo in duha

Mati Zemlja, domovinskost in ženskost; kulturna in naravna dediščina

Bo strah postal edino pogonsko gorivo naravovarstva?

Odločen ne zlaganemu romanticizmu

Odpiranje poti umetnosti in ustvarjalnosti, končno

Tehnologija prihodnosti bo posnemala naravne procese. Jih bo nadomestila?

Opustitev in odpoved – če res ne bo šlo drugače

Naravovarstvenik, kdaj si bil zadnjič v naravi res z naravo?

sklop SPOŠTUJEM

Naravi prijazno ravnanje – bo 'prijaznost' zadosti?

Človek-narava v ljudskih navadah in pravljicah – zgled preteklosti za prihodnost

Klasične religije intenzivno vstopajo na polje okoljskega ozaveščanja

Naravovarstveni filozofi ali filozofski naravovarstveniki – je naravoslovje lahko temelj etiki?

Sodobni aktivizem v prihodnje, brez ekshibicionizma in bizarnosti

Kako sonaravnost razume ekonomist in kako naravovarstvenik

Urbano naravovarstvo kot pozabljeni segment

Predpisi ali etika; bomo v naslednjem stoletju spoznali bistvo te razlike?

Smeri osebne odgovornosti in globoke oblike naravovarstvene etike

Vrline in vsakdanje navade v smeri uravnoteženja materialnega potrošništva